

Deze vaagheid over de *politiques* in de Nederlanden is misschien te wijten aan het feit dat Holt belangrijke Nederlandse literatuur, zoals de *AGN*, niet geraadpleegd heeft. Het volgende citaat mag een indicatie zijn van zijn inzicht in de gebeurtenissen in de Nederlanden: 'With overtures from both the Calvinist-dominated provinces of Holland and Zeeland in 1576 and the Catholic provinces of the south in 1578, Anjou was in a unique position to help arbitrate the disputes that divided the provinces. Although it was beyond him to prevent the break with Spain, he could have made an attempt to diffuse the one issue that ultimately split the provinces apart: religion. When the 'Spanish fury' caused the revolt to expand ... Anjou was the one figure that the Calvinist maritime provinces and the Catholic southern provinces ... were willing to trust...' (214).

Ernstiger is het wellicht dat de biografie geen overtuigend beeld van de hoofdpersoon weet te schetsen. Holt wil Anjou zo graag rehabiliteren dat deze als een filantroop opdoemt die niets liever wil dan de Nederlanden helpen (93-101). Zo verklaart Holt ook dat Anjou Elisabeth tien jaren lang het hof maakte: om Engelse steun voor de Nederlanden te winnen (149). Anderzijds geeft Holt toe dat Anjou 'a prince in pursuit of a crown' was (7), zeer ambitieus en uit op eigen gewin (86). Het voornaamste bezwaar tegen het boek is mijns inziens echter dat de conclusie niet aansluit op het onderzoek. Terwijl Holt aangetoond heeft dat Anjou noch in 1576 in Frankrijk, noch in 1578 in de Nederlanden voor vrede een eenheid kon ijveren, concludeert hij uiteindelijk dat Anjou één ding verweten mag worden: dat hij in die jaren de kans gemist heeft om zich aan te sluiten bij het streven van de *politiques* naar vrede (214).

Ondanks alle kritiek is *The Duke* de moeite waard. We krijgen veel informatie over Anjou en een welkome bijstelling van het negatieve imago dat hij over het algemeen in de historische pers heeft. Nu is niet langer vol te houden dat Anjou zijn mislukking als landsheer vooral aan zichzelf te wijten had. Hij miste vanaf het begin iedere reële kans van slagen omdat Franse steun en Nederlands geld ontbraken (140). Of de steden niet over de brug kwamen uit particularisme, zoals Holt beweert (198-199) of uit onmacht, zal nader uitgezocht moeten worden. Dat geldt ook voor Holts opmerkingen over Elisabeth. Uit een nog onuitgegeven lijst (226) blijkt dat zij Anjou in het jaar 1581-1582 meer dan een kwart van haar jaarlijkse inkomsten gegeven heeft (196-197). Het blijft echter onduidelijk of dit geld bedoeld was voor de Nederlanden of voor Anjou persoonlijk. Kortom, *The Duke* nodigt uit tot verder onderzoek in de era Anjou.

1 P. L. Muller en Alph. Diegerick, ed., *Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas, 1576-1584* (5 dln.; Utrecht, 1889-1899).

2 N. M. Sutherland, 'William of Orange and the Revolt of the Netherlands: a Missing Dimension', *Archiv für Reformationsgeschichte*, LXXIV (1983) 201-230.

3 J. J. Woltjer, 'De Vrede-makers', *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXXIX (1976) 299-321.

M. G. M. Witlox

W. Ph. Coolhaas, ed., *Generale Missiven van Gouverneurs-Generaal en Raden aan Heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie, VIII, 1725-1729* (Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Grote Serie CXCI; Den Haag: Nijhoff, 1985, xii + 275 blz., f67,50, ISBN 90

6890 033 1); J. L. Blussé, M. E. van Opstall en Ts'ao Yung-Ho, ed., met medewerking van Chiang Shu-Sheng en W. Milde, *De dagregisters van het kasteel Zeelandia, Taiwan, 1629-1662*, I, 1629-1641 (Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Grote Serie CXCv; Den Haag, Nijhoff, 1986, xxi + 548 blz., f105,-, ISBN 90 6890 059 5).

Het laatste deel 'Coolhaas' en het eerste deel van het 'Zeelandia-project' verschenen respectievelijk in 1985 en 1986. Zij hebben ondanks een verschuiving in perspectief zoveel gemeen dat een gezamenlijke bespreking gerechtvaardigd is. In zijn korte inleiding op deel VIII van de *Generale Missiven* memoreert J. van Goor dat Coolhaas in januari 1979, toen hij de missiven uit de ambtsperiode van gouverneur-generaal Mattheus de Haan (1725-1729) nagenoeg bewerkt had, wegens zijn hoge leeftijd en minder gunstige gezondheid het werk niet langer wilde voortzetten. Coolhaas overleed in april 1981. De brieven uit de periode De Haan zijn nu verschenen.

Niet de omvang, maar wel de opzet van deel VIII is gelijk aan die van de eerdere delen. Er is een 'Lijst van Generale Missiven 1725-1729' en er zijn de vier soorten indices: persoonsnamen, geografische namen, scheepsnamen en andere termen. Slechts de 'Inleiding' kreeg een ander karakter. Coolhaas gaf steeds een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en gebeurtenissen die in de missiven aan de orde kwamen. Zo'n overzicht ontbreekt in deel VIII. Dat is jammer, want het zou de bronnen beter toegankelijk gemaakt hebben. Bovendien ware het raadzaam geweest er op te wijzen dat de VOC-bundels in het ARA opnieuw genummerd zijn. Coolhaas gebruikte in zijn manuscript nog de Kol. Arch.-nummering. Nu gelden de VOC-nummers.

Van Goor beschrijft in zijn inleiding hoe de Rijkscommissie in de jaren 1949 tot 1952 tot het besluit kwam Coolhaas de opdracht te verlenen de Generale Missiven uit te geven. Daarbij speelden twee problemen. Welke serie VOC-stukken zal uitgegeven worden, de Resoluties van de Heren XVII, de Generale Missiven of het Dagregister van Batavia en, toen de keus op de Generale Missiven was gevallen, welke passages zullen integraal worden afgedrukt en welke worden samengevat? Wat het laatste aangaat motiveerde Coolhaas zijn keuze in de 'Inleiding' tot deel I. Van Goor vatte deze argumenten in zijn inleiding samen.

Het eerste probleem: welke serie VOC-stukken moet uitgegeven worden, hangt nauw samen met het perspectief waaronder de Compagnie wordt gezien. H. T. Colenbrander, de secretaris van de commissie van advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën, schreef in 1903 in het advies van de commissie: 'De Nederlanders buiten Europa! Gaat het anderen als ons, dan klinkt hun een opwekking uit dezen titel, iets dat onzen historischen zin, van het naspeuren en doorvorschouwen van de aangelegenheden van een klein land allicht vermoeid, verfrisschen kan en hem nieuwe vergezichten ontsluit. Een titel die heenwijst naar een der wezenlijke elementen van ons nationaal bestaan van vroeger, en — wij mogen er voor danken — nog van heden' ! (*Overzicht van de door bronnenpublicatie aan te vullen leemten der Nederlandsche geschiedkennis*, ... (ongewijzigde herdruk van de uitgave van 1904; 's-Gravenhage, 1950) 46). Colenbrander beschouwde de VOC uit het standpunt van de Nederlandse geschiedenis en adviseerde daarom eerst de algemene serie over de geschiedenis van de compagnie in Nederland, de Resoluties van de XVII, uit te geven en daarna de algemene serie over de compagnie in Azië, de Generale Missiven. Rond 1950 was het perspectief verschoven. De geschiedenis van de VOC in Azië werd belangrijker gevonden dan die in Nederland. Coolhaas meende dat het begrip Nederlandse geschiedenis te eng geïnterpreteerd werd als de geschiedenis van de VOC aldaar na haar geschiedenis in Nederland werd ge-